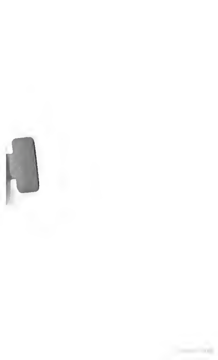
DE NICOLAI COPERNICI PATRIA SCRIPSIT L. PROWE

Leopold Friedrich Prowe

DE

NICOLAI COPERNICI PATRIA.

SCRIPSIT

Dr L. PROWE

THORUNI, MDCCCLX
EX TYPOGRAPHIA SENATUS
(E. LAMBECK)

De
Nicolai Copernici
patria.

Scripsit

Dr. L. Prowe.

THORUNI, MDCCCLX.
Ex typographio senatus
(E. Lambeck)

Nicolaum Copernicum Thorunensem Borussum esse, nemo est qui infitietur; multi tamen in medio putant relinquendum esse, astronomorum ille rex utrum Germanorum an Polonorum genti adscribendus sit. Ut Graecorum olim septem civitates de Homeri patria inter se certasse dicuntur, ita nostra memoria inter Germanos et Polonos, utra Copernici patria sit, certari coeptum est. Germani quidem, ut nostrates fere solent, causam saepe non acriter egerunt, qui mundanos se esse glorientur, quidni dicant virum in literis excellentem mundanum esse neque glebae ulli adscribendum? At Polonorum haud facile quemquam invenies, qui Copernicum popularem venerari dubitarit, viri docti atque indocti omnes uno tibi ore affirmabunt Copernicum esse Polonum. Neque id mirum. Optimus quisque ex gente nunc afflicta, quae amplissima olim fuit, animum demissum atque iacentem erecturus ad tempora refugit feliciora, quibus magna potensque fuit patria. Illis autem temporibus, quibus Polonia florebat, Copernicus natus est in oppido, quod Poloni errore capti Polonicum ducunt. Quo errore factum est, ut sacra apud eos Copernici tamquam popularis memoria habeatur, quam monumentis aeneis et scriptis consecrarint. Summa ego quidem verecundia dolorem prosequor, quo Poloni, in quibus mihi cognati sunt atque amici, patriam amissam complorant, multumque abest, ut gentis afflictae piam memoriam attrectare velim. Sed nostra ipsorum res quum agatur, videamus ne nimis iusti, dum alios laedi nolumus, in patriam peccemus. Polonis equidem tam dura perpessis quidquam detrahi nolo, sed nobis quoque ne quid detrahatur prospiciendum est.

Poloni in libris de vita Copernici editis, in actis diurnis et commentariis virum immortalem suum praedicantes duo ante omnia monumenta splendida exegerunt, quibus gratum piumque animum testarentur, atque ius, quod sibi habere videntur, pervulgarent. Statuam aeneam „grata patria“ magno filio Varsoviae erexit, ejusque opus immortale denuo idque splendidissime edendum curavit. Editioni illi splendidissimae vita Copernici praemissa est, quae quum errores a Polonis circumlatos omnes fere repeteret, hunc ad libellum conscribendum me impulit, ut ne ex diuturno Germanorum silentio Copernicus Polonis concessus esse videretur.

Tria potissimum a Polonis argumenta afferuntur, quibus quum sibi tum aliis persuasisse videntur Copernicum esse Polonum.

Primum dicunt Borussiam et antiquissimis temporibus a Slavis occupatam, et anno, quo astronomiae hodiernae pater natus esset, Poloniae provinciam fuisse, Thorunum autem, patriam Copernici urbem, Polonorum castrum antiquissimum esse, Polonorum rebus semper favisse.

Sed non modo terrae urbique patriae, verum etiam parentibus atque maioribus Copernici Poloni contendunt nihil cum Germanis commune esse; paterni generis auctores ex Bohemia oriundos Cracoviae in capite Poloniae sedem habuisse et patrem demum Nicolai Copernici in Borussiam immigrasse, maternos avos ex proceribus Polonis genitos fuisse.

Ipsum denique Nicolaum Copernicum Poloni gloriantur Germanum se haberi noluisse, immo nunquam cum Polonis non fecisse.

Haec fere argumenta Poloni indagasse sibi videntur, quae singula iam aggrediemur percensere et sub iudicium vocare.

I.

In prima ergo commentationis parte demonstratum ibimus, neque Borussiam illo saeculo, quod quintum decimum erat, Poloniae provinciam vocari posse, neque cives Thorunenses ullo tempore Polonos fuisse, in quo si mihi acciderit, ut iusto longior fuisse videar, veniam mihi persuasum est ab iis datum iri, qui de rebus Borussicis quot fabulae erroresque circumferantur non ignorant.

Illa quidem, ad quae Poloni refugerunt, tempora antiquissima non attingemus, quippe quae tenebris circumfusae sint. Germani an Slavi inferioris Vistulae ripam priores tenuerint, nemo pro certo affirmare potuerit. Auctores enim Romani, a quibus finium rationes repetendae sunt, „montibus mutuoque metu“ Germanos a Sarmatis discernunt. Quicunque vero temporibus antiquissimis constituti erant inter Germanos et Slavos fines turbati sunt, quum Germani patriis sedibus relictis in provincias Romanas commigrassent. Successerunt in sedes vacuas nationes Slavicae e Sarmatia profectae, quae iam inde a saeculo quarto post Christum natum Germaniam orientalem inundantes Borussiae quoque regiones mediterraneas occupasse dicuntur. Ex hac autem occupatione si quis nomen priscae Slavorum terrae Borussiae imponere velit: non video quid impediat, quin Slavis praeter Borussiam ceterae quoque Germaniae orientalis partes adscribantur, quas illi integras et per longius temporis spatium tenuerunt; non video quid impediat, quin Slavis praeter Copernicum Humboldtii, Fichtii, Lessingii, alii adnumerentur, qui nati sunt in iis Germaniae orientalis regionibus, quas Slavi per plura saecula occupatas habuerunt. Ac tali argumentatione uti Germani omnem fere Europam suam esse optimo iure asseverare poterunt, quippe quam perpaucis exceptis regionibus gentes Germanicae quondam tenuerint.

Sed mittamus haec, quae parum ponderis habent; priscis enim temporibus quae gentes Borussiam habuerint, nihil fere ad hanc quaestionem pertinere videtur, quum ea saecula, de quibus nobis agendum erit, res Borussicas plane immutatas viderint.

Slavi ex Sarmatia in Germaniam commigrantes Vistulae inferioris accolas Borussos offenderunt, gentem bellicosam, quae lingua ac moribus diversa fines acerrime defendebat litusque maris Baltici a Slavis intactum servabat. Bella, quae Slavis ad Vistulam progressis perpetua fere gerenda erant, magis etiam exardescere coeperunt, posteaquam Poloni cum imperio religionem Christianam Borussis obtrudere conati sunt. Saepius Poloni opibus validiores in Borussiam agris confinibus vastatis impetus faciebant, sed haud raro Borussi quoque occasione libenter arrepta in fines Polonorum irrumpebant, agros bello sibi ereptos recuperaturi. Ita vario Marte posteaquam per duo fere saecula certatum est, circa annum 1200 Borussi ex plurimis proeliis victores discedunt, recepta terra Culmensi per Mazoviam et Cuiaviam longe lateque excurrunt, vicos oppidaque direpta vastant, neque quidquam Conrado Mazoviae duci praeter oppidum Plocense integrum relinquunt. In tanto rerum discrimine Conradus dux quum neque ipse Borussis resistere posset et a cognatis Poloniae ducibus auxilium frustra implorasset, ad ordinem cruciferorum Teutonicum decurrit petens ut Borussos propulsarent atque ducatus limites tuerentur. Quod si prospere successisset, provinciam Culmensem, quam suam putabat, se cruciferis traditurum esse promisit*) Hermannus de Salza autem

*) Scriptores Polonici Conradi donationem temere impugnare et in controversiam vocare student. Ita iam Dlugossus T. 1 p. 644 „donationem" dicit „de facto non de iure factam esse cum in praeiudicium regni Poloniae donationem ipsam Conradus dux non poterat fecisse." Cromerus (l. 1 p. 134) Conradum narrat „Culmensem tractum et quidquid terrae est inter Vistulam Mocram atque Dervanciam flumina cruciferis tradidisse his legibus ut contra Prussos sedulo et summis viribus bellum gererent. Ubi vero eos domuissent Culmensem quidem tractum redderent, cetera vero, quaecunque de barbaris cepissent, arbitrio bonorum virorum ex aequo secum seu cum posteris suis partirentur." Ad haec commode respondens C. Schütz (hist. Pruss. d. 42) monuit „cruciferos nec a rege nec a regno Poloniae evocatos nec cum aliis quoquam nisi cum duce Masoviae et eius filiis heredibus conventionem intercessisse", atque vix verisimile esse cruciferos eo tempore, quo aliquoties iam passim in Europa luculentas habebant opes et possessiones, tam duris conditionibus tam incerto praemio tantum periculum subire voluisse praesertim quod Conradus ita tum afflictus et in eas angustias redactus erat, ut facile duodis omnium ducatuum parte cessisset, modo a Polonis securus et incolumis praestaretur." Post Schützium Hartknoch (Alt. u. N. Pr. p. 271 sqq.) atque sue-

providus ordinis magister Conradi donationem, nisi imperatoris auctoritas accessisset, irritam fore ratus a Friderico II. ut illa promissa sancirentur impetravit, acceptoque imperatoris diplomate*) opus, cui

vide superiore plurimi ex scriptoribus nostris (cf. Lengnich bibl. Polon. I., p. 112 sqq. Pauli Preuss. Staatsgesch. IV p. 53 sqq.) Polonorum commenta refutarunt. At non huius loci esse videtur rem controversam pluribus exponere, quam qui accuratius cognoscere velit, adeat ille eos, qui res Borussicas novissime scripserunt (Voigt hist. Pruss. tom II., Watterich: die Gründung des Deutschen Ordensstaates in Preussen). — Luculentissime Polonos ipsum Conradi diploma refellit, quod saepius descriptum apud Dogielum, Dregerum, Duellium alios reperitur: „Ego Conradus divina miseratione dux Masoviae et Cuiaviae . . . . dedi et contuli Hospitali S. Mariae domus Teutonicorum et fratribus eiusdem domus totam et ex integro Culmensem territorium cum omnibus suis attinentiis etc. . . . . in verum et perpetuam proprietatem possidendam pleno iure cum omni libertate, fructu et utilitate totam terram cum aquis etc. . . . . nihil prorsus iuris utilitatis, advocatiae, patronatus, vel cuiuslibet alterius iurisdictionis aut potestatis quocunque nomine censeri possit vel appellari mihi haeredibus vel successoribus meis in omnibus supradictis vel quolibet eorum retinens aut reservans, sed omnia ea cum libertatibus cum pleno et integro iure sine omni dolo, fraude, captione ac captiositate, sine diminutione et coarctione cum bona et exuberante fide et largissimo intellectu domui et fratribus memoratis contuli et collata recognosco, me haeredes et terram eorum obligans et teneri volens de evictione. Praeterea quicquid de possessione vel bonis omnium Saracenorum captivatione, depraedatione, extorsione, occupatione vel subiugatione mobilium sive immobilium, terrarum, vel aquarum atque omnium in eis contentorum quolibet modo fratres praedicti adipisci potuerint, cum omni et integro iure ac libertate superius praemissae donationis nulla prorsus diminutione, coarctatione, vel impedimento ipsis a me haeredibus meis vel quolibet alio, quam nos prohibere vel coarctare possimus, praestando vel procurando eisdem concessi cum vera proprietate et perfecto dominio quiete possidendum etc.“

*) „Fridericus Secundus divina clementia Romanorum Imperator etc. . . . . praesentis scripti serie notum fieri volumus, qualiter frater Hermannus Sacrae Domus Hospitalis Sanctae Mariae Theotonicorum in Hierusalem Venerabilis Magister . . . . . proposuit coram Nobis, quod devotus Noster Conradus dux Masoviae et Cuiaviae promisit et obtulit ei providere et fratribus suis de terra, quae vocatur Colmen et in alia terra inter Marchiam suam videlicet et confinia Prutenorum, ita quidem ut laborem assumerent et insisterent opportune ad ingrediendum et obtinendum terram Prussiae . . . quam promissionem recipere distulerat et Celsitudinem nostram suppliciter implorabat, quod si dignaremur annuere votis suis, et autoritate nostra fretus inciperet aggredi et prosequi tantum opus . . . . Nos igitur . . . . quod terra ipsa sub mo-

Poloni impares fuerant, aggressus ordinis sui equites militesque mercenarios, qui paganos repellerent, in Borussiam misit. Cruciferi a principibus Germanorum adiuti rem bene gerunt. Devictis autem Borussis ipsos, a quibus auxilio advocati erant, adoriuntur, tantumque Polonis periculum conflant, quantum a Borussis nunquam imminere poterat. Bello superati Polonorum reges Conradi donationem, quam sibi iniquissimam saepius impugnaverant, confirmare*) et cruciferos solos Borussiae dominos agnoscere coacti sunt.

---

cerebis imperii est contenta . . . auctoritatem eidem Magistro concessimus terram Prussiae . . . concedentes et confirmantes eidem Magistro successoribus eius et domui suae in perpetuum tam praedictam terram, quam a praescripto duce accipiet, et promisit et quamcunque aliam dabit, nec non totam terram quam in partibus Prussiae conquiret, domino favente velut veteri et debitam ius imperii in montibus, planicie, fluminibus, nemoribus, in mari, ut eam liberam ab omni servitio et exactione teneant et immunem et nulli respondere proinde teneantur"

*) Testimonio afferantur verba Casimiri III. ex literis de pace anno 1343 facta ad ordinis magistrum datis: „Nos Casimirus D. G. Rex Poloniae . . . donationem terrae Culmensis et castri Nessow et Cursorum Orlow et Ogorn cum suis iuribus etc . . . . et alia bona ac possessiones quae et quas de iure ante motam guerram idem magister ac fratres rite et rationabiliter possederunt, et specialiter terram Michaloviensem, quo modo et iure, quibus eam ab illustribus ducibus Cuiaviae hactenus possederunt, ratificamus et praesentis scripti patrocinio confirmamus . . . . et ut cesset in antea omnis actionis impetitionis et querimoniae occasio, quas nos vel nostri haeredes aut successores universi ad terras Pomeraniae Culmen aut Michalovice, seu earum quamlibet partem, sive iure hereditario devoluto seu alio iure quocunque ac consuetudine quacunque ea nunc haberemus, sive habere in futurum possimus, renuntiamus eisdem et quibuslibet earum expresse praecedentibus pure simpliciter et in totum etc. Dogiel codex diplom. regni Poloniae IV, 68. 69.

Casimiri verbis assentientes episcopi regni Poloniae publice profitentur se interfuisse „quando Serenissimus Princeps Dominus Casimirus . . . . . iuramento praestito corporali renuntiavit terris Pomeraniae Colmensi et Michaloviensi suo et successorum nomine pure et simpliciter nihil sibi in eisdem terris iuris vel dominii reservando." — Dogiel i. l. p. 70. His episcoporum literis invenies apud Dogielum i. l. adiectas literas, quibus palatini castellani et iudices regni Poloniae promittunt et spondent „ex certa scientia bona fide Reverendo et religioso viro Domino Ludolpho Koenig Magistro generali et fratribus B. Mariae Domus Teutonicae, quod si idem Dominus Rex noster vel quivis alii cuiuscunque status dignitatis conditionis existant, concordiam istam et felicitas

Borussia posteaquam belli iure in potestatem cruciferorum redacta est, novam formam induit. Veterum enim incolarum quom magna pars aut bello deleta aut in servitutem redacta esset, coloni e Germania ab ordine arcessuntur immunitatibus et privilegiis large concessis. Adveniebant Francones, Thoringi, Bohemi, Austriaci, plurimos autem et milites et colonos Germania inferior mittebat, Saxones, Holsatos, Rhenanos. Sed praeter eos, qui terrae incolendae consilio ex omnibus fere Germaniae regionibus in Borussiam commigraverant, multi eorum quoque, qui stipendio conducti advenerant, in Borussia agris donati sedem domiciliumque sibi constituebant. Cum his colonis lingua, mores, instituta Germanorum illata sunt, quae sola inde ex hoc tempore regnabant. Nemo igitur Borussiam, quae Germanorum virtute expugnata, Germanorum sudore exculta est, terram Germanicam nominare dubitabit.

Legibus aequissimis constitutis res Borussicae in dies magis efflorescebant, satisque prosperae esse videbantur. Nobilitati praedia donata privilegia praeclara concessa erant, homines rusticani iusto et miti imperio regebantur, oppidanorum denique commoda ordo teutonicus liberalissime consulebat, ita ut civitates ad summum splendorem pervenirent. Sed ex opulentia invidia orta est, resque secundae animos elatos superbosque reddiderunt. Ad iniurias repellendas, quas a cruciferis sibi illatas credebant, nobiles cum civitatibus maioribus foedus inierant. Quod quidem Conradus de Erlichshausen ordinis magister senectute confectus non improbavit sperans fore ut clementia

---

consummatam cum praedictis Magistro et fratribus violabunt contraveniendo iure . . eidem Domino Regi . . . . . non assistemus nec eum iuvabimus etc.

Eodem modo Vladislaus Jagellonides pace Brestensi anno 1436 constituta omni iure, quod in terram Colmensem Poloniae reges obtinuisse sibi videbantur, sese posterosque abdicavit. —

Ceterum accessione oblata diserte monitum velim, Borussiae meridionalis tantum partes aliquantum temporis in potestate Polonorum fuisse, ceteras autem regiones ante ordinis Teutonici adventum militem Polonum non vidisse, soloque belli iure ad cruciferos transiisse. —

et mansuetudine animi placarentur. Ludovicus de Erlichshausen autem, qui patruo succedens a foederatis ordinis imperio periculum summum imminere existimaret, non modo ipse foedus reiecit, sed etiam a pontifice Romano damnandum curavit. Imperator quoque, ad quem causa tandem perlata est, foedus, quod antea comprobarat, ordinis precibus indulgens condemnavit atque irritum esse decrevit.

Tum vero principes confoederationis, qui longius iam progressi se suamque salutem cruciferis iratis committere nolebant, ut ab ordine deficerent, remque publicam liberam constituerent, socius persuaserunt. Vicit haec procerum sententia; mittuntur statim nuntii ad ordinis magistrum, qui fidem officiumque renunciarent. Brevi tamen quum se cruciferis impares esse viderent, foederati libertatem, quam se recuperavisse gloriabantur, suis viribus defendi posse desperarunt. Externa igitur auxilia circumspicere et sub potentem regis cuiusdam tutelam concedere coacti sunt. Consultantes vero, quem sibi patronum assumerent, magnopere inter se dissentiebant. Qui maris litus accolebant, Daniae regem creari volebant, alii Ungariae et Bohemiae regem praeferebant, plerique Casimirum Poloniae regem diligendum censebant, qui confinis esset copiasque auxiliares celerrime adducere posset. Legati igitur Cracoviam missi sunt, qui Borussiam regi traderent. Casimirus autem iusta religione obstrictus legatorum precibus annuere deditionemque accipere dubitabat, quoniam anno 1436 pace facta Brestensi cum fratre tum regnante ipse promisisset nemini unquam auxilium latum iri, qui ordini bellum inferret*). Ita rex cum se impeditum

*) Afferam ex Dogiel sed diplom. regni Polon 1 1 p 124 ipsa regis iurati verba, quibus Casimirus, ne Borussorum tutelam susciperet, se impeditum vidit: „ut huius modi pacem perpetuam et concordiam sub certioris attentionis firmitate et robore custodiamus et servemus, promittimus sine dolo et fraude, sub fide et honore ac onere praestiti iuramenti. Quod ad nullius hominis viventis requisitionem, inductionem, suggestionem, persuasionem vel mandatum etiam quacunque dignitate praefulgent, Papali, Imperiali vel Regali aut cuiuscunque congregationis legitimae, personarum ecclesiasticarum vel saecularium debebimus, vel poterimus contravenire ipsis in parte vel in toto, expresse, manifeste vel occulte, per se vel alium seu alias quascunque personas, submissas spirituales vel saeculares, neque eas taliter aut quocunque modo violare etiamsi modernus Imperator aut Succes-

viderat, ex pacis perpetuae condicionibus concordiam inter cruciferos et foederatos conciliare conatus est. At legati nunquam responderunt fore ut cum cruciferis in gratiam redirent, iterumque postularunt, ne rex amplius rem differret, sibi enim mandatum esse, ut, si a rege non susciperentur, recta via obirent alios dominos ac patronos quaesituri, a quibus utraque manu se exceptum iri scirent. Tum Casimirus veritus, ne opportunam Borussiae occupandae occasionem negligeret, deditionem accipit, datoque privilegio, quo Borussorum iura omnia confirmantur, tutelam et auxilium promittit. Dum haec Cracoviae aguntur, funestum illud, quo res Borussicae ex florentissimo statu concidere coeperunt, bellum iam exarserat. Per tredecim annos animis infestissimis pugnatum est, tandem vero cruciferi viribus exhaustis pacem iniquissimam inire coacti sunt, qua occidentalem Borussiae partem Casimiro concederent, alteram lege gravissima retinerent, ut ordo semper esset in fide et clientela regis Poloniae.

Ex hac Borussiae deditione Poloni genti suae Copernicum adscribendum esse colligunt, quippe qui lucem aspexerit septem annis postquam Thorunum regem Polonorum patronum acceperit. Quod quidem priusquam refellere aggrediar, Polonos admonitos velim amplius quadraginta annos esse, quum Posnaniae magnus ducatus regni Borussici provincia facta sit, atque tantum abesse, ut, qui in illa provincia Polonico sermone patrio utantur, Germani esse velint, ut sint, qui se Borussos esse aegre ferunt. Sed haec obiter. Graviora iam

---

cores sui Imperatores cum exercitu contra Magistrum et Ordinem se moverent non debemus et nec Successores assistere ope, consilio, auxilio vel favore."

Eodem die, quo pax perpetua composita est, „literae reversales" his verbis a rege Poloniae Magistro ordinis traditae sunt: „Significamus etc. Quod nunquam Nos et Successores nostri Magistro et terris ordinis guerras movebimus aut bella, sed pacem perpetuam et concordiam . . . . . in civitate nostra Brzeście conceptam et firmatam custodiemus et servabimus inconcusse in omnibus suis articulis atque punctis. Promittentes: quod si Nos vel Successores nostri stante huiusmodi pace perpetua, Magistro aut terris ordinis vellemus aut conaremur huiusmodi guerras aut bella movere, non debent Nobis subditi nostri consentire nec in hoc obedire aut parere, quinimo erunt ab omnibus nostris homagiis iuramentis et subjectionibus liberi et soluti donec in hoc casu Nos et Successores nostri ad observantiam pacis perpetuae revertemur etc."

afferam. Errant enim qui Borussiam anno 1466 Poloniae provinciam factam esse putent. Contigit Borussiae non bello a Polonis subigi, sed libera ac voluntaria deditione ad eorum regem accedere, in cuius tutelam quem Borussi profugissent, iura, leges, mores, instituta sua retinebant regni Poloniae neque constitutionibus subiecti neque legibus obligati.*) Non singulari quodam Poloniae amore ducti Borussi Casimiri regis patrocinium impetraverant, sed quod opibus eius fortissime se defendi posse putarent. Nihil cum Polonorum republica, quacum perpetuo foedere se iunxerant, commune habebant, nisi regem, quem solum sibi dominum ac patronum elegerant**). Personali igitur, quam hodie dicimus, unione Borussia cum Polonia iuncta erat, quemadmodum Sueciae et Norvegiae regna nostro tempore coniuncta sunt. „Subiectionis unionem†)" — liceat mihi has voces ex ore maiorum

---

*) Rei satis probatae testimonia addere non opus est, unum tamen mihi liceat testem producere Cromerum auctorem Polonum, Borussum haud sequens, qui in descriptione Borussiae ipse fatetur „Prussia regia quamvis eodem cum Polonia regno contineatur, tamen peculiare consilium publicum, peculiares leges, peculiaria iudicia et comitia, aerariumque et belli gerendi rationem a reliqua Polonia diversam habet antiquitus . . . Regia Prussia, ex quo e cruciferorum imperio ad Polonum nomen . . . sese recepit, recepta ea quidem est a Polonis in societatem iuris et reipublicae, sed leges tamen suas et instituta a Teutonibus fere hausta vel . . . deductione coloniarum e Germania importata retinuit Consilium quoque a senatu regni seiunctum obtinuit."

Neque ea hoc loco silentio praeterire possum, quae Borussorum legati a. 1573 literis datis ad regem Henricum de laesis privilegiis questi scribunt: „maiores nostri incliti hoc Poloniae regnum accesserunt certis interpositis pactis et conditionibus ut regno quidem Poloniae incorporati et uniti, peculiarem tamen et separatam rempublicam haberent, suis iuribus et consuetudinibus, cum quibus ad hoc Poloniae regnum accesserant, libere et sine alicuius impedimento uterentur A republica enim Polona eos discrevit lingua, seiunxerunt mores, iura, consuetudines et multa alia, quae ipsis cum gente Polona non fuerant communia" Lengn. l. l. III, doc p 30

**) „Sese neminem in his terris Dominum nisi solum regem agnoscere" Borussorum legati monent, qui anno 1466 Petricoviae Casimirum convenienti regem misisi questum, bello nondum confecto iura et privilegia sua iam violari, addentes „se depellendae causa servitutis internum dominatum abiecisse, quam gravius ac acerbum extraneos dominos sufferre, neminem non intelligere" Schütz rer Pruss hist, p 417.

†) Regi Sigismundo Augusto in comitiis Petricoviensibus regnis quaerenti, cur Borussi oblatam cum regno arctiorem societatem tam anxie aversarentur Sta-

usurpare — Borussi inierant, at „iorum unionem“, quam Poloni obtrudere conabantur, acerrime recusabant. Ardoris, quo maiores nostri repugnaverint, exempla afferre supersedeo, Lengnichium, qui in annalibus magnam copiam congessit, adire cuivis licet. Nonnulla tamen ex „incorporationis privilegio“, quod unionis, qua Borussia Poloniae se iunxit, legitimum fundamentum est, hic afferre non abs re esse videtur.

In praeclaro illo libertati Borussorum concessae quasi palladio Casimirus rex promissa haec dedit „omnes incolae terrarum Prussiae in iuribus, libertatibus, literis, privilegiis, immunitatibus eorum, quae a principibus spiritualibus et saecularibus, regibus et dominis terrarum praedictarum obtinent, conservabimus, fovebimus, defendemus nec unquam ea violabimus aut praevaricabimur aut violari vel praevaricari quomodolibet permittemus*).“ His promissis rex, ut omnem violationis metum adimeret, sponsionem peculiarem adiecit „item omnes causas notabiles dictas terras concernentes cum communi consiliariorum spiritualium et saecularium nobilium et civitatum maiorum consilio terrarum praedictarum terminabimus, tractabimus et definiemus**)“ Borussi igitur non in regni Poloniae comitiis, sed in ipsorum conventibus cum solo rege, aut qui eius vices gerebat, rempublicam administra-

---

unionis Hosius episcopus Varmiensis commode respondens „unionem“ docuit „duplicem esse, alteram subiectionis et obedientiae, alteram iurium Quodsi illam, quae populos ceterum diversos sub eadem principe tenuit, Poloni intelligant, Prussos, ex quo ad regnum accesserint, non solum constanter in eadem fuisse, sed et aeternum fetaturos, sin vero hanc eandem, non posse fieri, nisi iura, quae Prussia hactenus peculiaria, tollentur.“ Lengnich hist. Prus. II., 81.

*) Haec Casimiri promissa Polonis in memoriam reduxit Stanislaus Hosius quum in oratione Marienburgi anno 1552 apud regem habita moneret „Borussos non eo animo se ad regni corpus adiunxisse, quod detractum aliquid iuribus et libertatibus, verum quod accessionem aliquam potius ad eas factam iri persuasum haberent.“ Lengn. I. I. II. doc. p. 24

**) In privilegio incorporationis — Borussorum legati in comitiis Petricov. a. 1563 ostendunt — „nulla omnino facta est dominorum regni consiliariorum mentio, ex quo sequitur dominos regni consiliarios nullam de terris Prussiae statuendi potestatem habere, cum nulleus in regno nisi solius Maiestatis Regiae superioritatem terrae Prussiae agnoscant.“ Lengn. I. I. II. doc. p. 108.

bant, ad quam Polonorum nemini accedere licebat „Omnes incolas“ — Casimirus in privilegio incorporationis Borussis pollicitus est — „hac prosequemur praerogativa, quod dignitates et officia hactenus illic consistentia et in posterum constituenda, item castra et tenutas civitatum et locorum in terris praedictis nulli extraneo aut forensi, sed proprio indigenae iuxta observantiam aliarum terrarum regni nostri conferemus.“

Haec aliaque Casimiri promissa omnes, qui succedebant, reges Poloniae iureiurando confirmabant, neque Borussi prius fidem et obsequium pollicebantur, quam a rege novo ipsis iusiurandum datum esset. Ita maiores nostri libertatem, quam depulso cruciferorum iugo recuperatam putabant, ut servarent posterisque integram relinquerent, vigilabant. Sed haec omnia frustra. Tempora mox inciderunt, quibus Poloni hanc Borussiae formam a ceteris regni partibus diversam mutare, libertatem iuraque regum fide confirmata et sancita offendere, et Borussiam in formam palatinatuum Polonorum redigere conabantur. Neque hoc mirum videbitur, si quis sine ira et studio omnia perpenderit. Populus enim, qui Borussiam incolebat, non modo legibus a Polonis diversissimis utebatur, sed lingua, moribus, totaque vivendi ratione parum cum Polonis conveniens Germanos referebat. Quae quum ita essent, haud parvum inde periculum Poloni sibi praesentiebant, praesertim quum Germaniae imperatores Borussiae ius et potestatem, quae habere sibi videbantur, nunquam non omitterent et ordo Teutonicus spem totius Borussiae recuperandae continenter aleret.

Permultum igitur Polonorum interfuit linguam*) et instituta sua in Borussiam inducere formamque regiminis „novae unionis iugo imposito“ invertere. Neque haec molientibus ius quoddam aut certe iuris speciem fuisse negari potest. Iosunt enim in „sponsione reciproca“

*) Lingua Germanica, quae totius gentis erat, Borussi in comitiis omnibusque negotiis publicis utebantur cuius legatus regius si ignarus erat, non lingua Polonica, quam illo tempore Borussi nesciebant, sed Latina regis mandata exponebat. Sed iam Sigismundo I regente primum lingua Latina et deinde Polona induci coepit.

quam „ordines Borussiae“ anno 1454 fecerant, verba quaedam, quae controversiae ansam habent, dico verba illa, quibus Borussi necessitate compulsi concedunt „se e corpore et proprietate Regni Poloniae praeter iustitiam et aequitatem per vim et arma abalienatos“ atque „illico prisco capiti et primaevo corpori se reuniendos, reintegrandosque esse“. Hoc Borussi illo tempore veriti, ne a rege rejicerentur, temere concesserant, quum Casimirus regnum sibi oblatum accipere fidemque cruciferis datam violare dubitaret, nisi Borussiae occupandae causam quandam legitimam haberet, quam illis verbis inesse sibi persuadebat. Borussorum vero proceres vel ipsi nesciebant se libertatem iuraque, quibus illibatis frui cuperent, labefactasse, vel cupiditate odioque adversus cruciferos occaecati non curabant, quod angustiis pressi tum concessissent, fore ut in ruinam patriae olim verteretur. Illis enim verbis abusi Poloni Borussos suis legibus atque institutis subiicere studebant omnia negligentes, quae olim Casimirus prolixe promiserat.

Ac primum quidem Poloni peculiarem Borussiae conditionem impugnantes nobiles atque consiliarios, quos supra diximus ex pactis deditionis in ipsorum conventibus rebus publicis consuluisse, ad comitia regni vocabant. Qui quum venire amplius centum annos constanter recusarent, eadem, quae olim fuit, reipublicae Borussicae facies remansit usque ad comitia Lublinensia anno 1569 habita, in quibus illud Borussorum libertati perniciosissimum decretum conflatum est, ex quo „omnes errorum tenebras, omnesque, quae mirum in modum provinciam premerent, difficultates prodiisse“, maiores nostri questi sunt. Illo enim decreto rex „indicat et declarat decernitque perpetuo et in aevum, consiliarios terrarum Prussiae esse consiliarios regni, inque senatu regni locum habere, et vocatos a regibus Poloniae in medium consulere votaque et suffragia in senatu regni cum consiliariis eiusdem regni ferre teneri, tam de negotiis terras Prussiae quam etiam regni, cum sint unius individuique corporis membra, concernentibus: eodem modo et nuncios terrarum Prussiae inter nuncios regni locum habere una cum iisdem de rebus eiusmodi similiter in commune consulere.“

Intercedebant quidem consiliarii Borussici, quibus ex decreto Lublinensi sedes in Polonorum senatu data erat, cum ceteris Borussiae

ordinibus. Sed frustra, coacti sunt comitiis Polonorum interesse. In quae quum protracti essent, cetera quoque iura peculiaria aut corruerunt aut deminuta sunt. Corruit illud „indigenatus ius“, quod ab ipsis reipublicae incunabulis firmissimum libertatis propugnaculum constitutum erat. Incorporationis enim privilegio ut „nulli extraneo aut forensi dignitates saeculares aut ecclesiasticas“ conferret, rex obligatus erat. Huic legi salutari, quam Poloni initio abrogare non audebant, fictam interpretationem, qua omne inter peregrinum et indigenam discrimen tolleretur, afferebant dicentes „facta cum regno Poloniae unione Polonos in Borussia, Borussos autem in Polonia, indigenas habendos esse*)“. Borussi privilegii verbis freti primo quidem repugnabant, neque Polonum, cui magistratus a rege mandatus erat, in consilium admittebant**). Posterioribus vero temporibus, quum edictum Lublinense legis instar obtineret, fieri non potuit, quin indigenatus quoque iuris servandi studium langueseeret, tandem lex illa salutaris quum a regibus Polonorum saepissime neglecta esset, non abrogata quidem, ita tamen mutilata est, ut nihil nisi speciem quandam legitimam retineret. Solebat enim consiliarius, qui extra Borussiae fines natus erat, indigenatus iure donari, quo recepto beneficio munia publica obire ei licuit.

Ita facilis aditus quum pateret, ad magistratus remque publicam Borussicam Polonorum permulti accedebant, qui praediis sibi paratis non modo ipsi domicilium in Borussia constituebant, sed cognatos quoque et amicos adducebant. Quo factum est, ut in iis Borussiae occidentalis partibus, quae Polonis confines erant, saeculo superiore plurima praedia Poloni occupata haberent. Germanici autem sanguinis

---

*) Non ab re videtur vocis „indigenas“ interpretationem addere, quam Borussi in literis anno 1548 ad regem datis ipsi proponunt: „verus et proprius terrarum Prussiae indigena is tantum habetur, qui ex parentibus in Prussia et nusquam alibi constitutum domicilium et bona propria habentibus ac iure et iudicio ipsarum terrarum fruentibus et subiectis in ipsa Prussia ex legitimo thoro sit susceptus et alitus“.

**) Ut unum ex multis exemplum afferam, Cromero episcopo Varmiensi, quoad vixit, locus in consilio Borussico negatus est.

nobiles qui supererant, illi iam polonizare coeperunt, nominibus et suis ipsorum et praediorum*) terminationem Polonicam adiicere, comitia regni non inviti frequentare, linguam, mores, instituta Polonorum induci vel pati vel gestire. Neque Borussia superiore saeculo negari potest magis magisque in provinciae Polonicae formam abiisse.

Sed in tanta rerum Borussicarum commutatione, quum ii, qui ruri vivebant, Polonorum cum vestimentis linguam et consuetudines induisse viderentur, acerrime tamen civitates maiores — Gedanum, Elbinga, Thorunum — Germanorum linguam, mores, vivendique rationem retinebant**). Ardoris, quo cives Thorunenses originem Ger-

---

*) Plurimorum, quae circa Thorunum sunt, praediorum vicorumque nomina, quae Germanica erant, superiore saeculo mutata sunt. Aliis terminatio Polonica adiecta est, e quibus nomino: Granau — Granowo, Gleſen — Gledzinowo; Wangrau — Węgorzyn; Bogriſoug — Falsnog, Zaner — Turzno, Kunzendorf — Konczewice. Alia nomina, quae translationem permittebant, in linguam Polonicam translata sunt, ut: Kirſchen — Kasaczrak; Worſtmen — Kielbaszyn; Lindenhof — Lipniczko, Kuhwerder — Krowiniec etc. Haud pauca denique ita immutata sunt, ut nomen Germanicum iam cognosci non possit, veluti Kunzendorf — Kuczwały, Haſelicht — Leszcz, Andreasdorf — Zakrzewko. Hofmannsdorf — Żynomice, Rich Tauer — Gostkowo, Schmiſe — Kowalewo, multa alia. —

Quae quidem omnia a me iam ante hos septem annos exposita (cf. Zur Biographie von Copernicus p. 18) a scriptoribus Polonicis minus intellecta sunt (cf. Dominik Szulc Życie Mikołaja Kopernika p. 9 sqq.). Neque enim Polonorum vicos in terra Culmensi ante cruciferorum adventum fuisse, unquam negavi, sed vicorum praediorumque nomina, quae cruciferorum tempore Germanica erant, saeculo superiore a Polonis immutata esse, exemplis allatis confirmavi. —

Quae Dominik Szulc l. l. in me invectus disputavit, errori ea condono, ardorique, quo Germano-Poloni incensi esse solent. Bartoszewicz autem maius commisisse mihi videtur, qui in vita Copernici p. XLVI praedii Watzenrodiani nomen „Frebau", quod in libello meo legit, sciens mutavit in nomen Polonicum „Słowkowo", scilicet ut maiores Copernici praedium Polonici nominis habuisse viderentur!

**) „Civitates Borussiae a decurionibus seu consulibus et quidem Germanicae linguae et sanguinis (Polonos enim pro exteris habent ac neque ad artes mechanicas perdiscendas admittunt) reguntur." Cromer Polonia p. 527.

manicam*) testari studebant, non pauca documenta exstant, quae ex manuscriptis Thorunensibus conquisita iam in medium proferam. Maiorem nobis copiam acta publica, integra si servata essent, praeberent, sed eorum incendio, quum Carolus XII. Suecorum rex oppidum obsideret, senatus Thorunensis acta ab antiquissimis temporibus diligentissime asservata conflagrarunt, neque ad nostram memoriam nisi decreta nonnulla pervenerunt, quae ex actis excerpta commentariisque urbis patriae a civibus scriptis custodita sunt**).

Ex saeculo sexto decimo duo decreta exstant, quibus docetur a senatu vetitum esse, ne Thorunum Poloniae oppidum vocaretur.

Primum decretum in causa mercatoris cuiusdam Matthiae Bertram anno 1566 factum est, qui allatis ex more literis natalibus, quibus se parentibus honestis ortum esse testaretur, civitatem Thorunensem petiit. Senatus autem, quia in literis illis Thorunum Poloniae oppidum vocatum esset, eum decrevit inter cives Thorunenses non prius recipiendum esse, quam literas iuste conscriptas attulisset. Alterum decretum anno 1603 a. d. XIII. Cal. Mart. editum est, quo senatus civi cuidam Thomae Haynemann literas natales, quod non iuste scriptae essent, reddi iussit: „Thorunum enim non Poloniae, sed Borussiae oppidum esse." Praeterea Haynemann ille cives duos dare iussus est, qui fidem literarum iuste rescribendarum interponerent.

*) Thorunum anno 1232 primum in Borussia oppidum conditum est a colonis Germanis, quos cruciferi Borussiam ingredi adduxerant. Quam quidem rem apud omnes pervulgatam ne verbo quidem attingerem, nisi scriptores Poloni, civitati Thorunensi ut originem Polonicam impingerent, temere contendere solerent, oppidum illud a Germanis conditum aliquid commune habere cum castro „Torun", quod saeculo duodecimo in terra Culmensi fuisse traditur. Verum nihil ei commune est, nisi nominis similitudo. Castrum Torun ante cruciferorum adventum a Borussis funditus eversum ubi exstiterit fuerit ignoramus; illud autem satis constat, quum cruciferi advenissent, eo quidem loco, ubi oppidum Thorunum conditum est, nullas parietinas exstitisse.

**) Commentarii, quibus nonnulla senatus Thorunensis decreta ad nos pervenerunt, a nobilibus urbis patriae civibus scripti, in bibliotheca rectoris hodie adhuc asservantur. Zernecke ceterique, qui res Thorunenses scripserunt, commentariis illis usi sunt, quorum praeclaram fidem libri indicem servati testantur, e quibus excerpta nonnulla habent.

Anno 1586 a. d. III Nonas Februarias decretum fit, ex quo patet in civitatem Thorunensem non ascitos esse, nisi qui parentibus Germanis orti essent. Illo enim decreto senatus Alexandro Scoto cuidam civitatem denegavit, „quoniam a maioribus semper cautum esset, ne quis alienigena civitate donaretur, nisi qui oriundus ex civitate foederis Hanseatici advenisset“*).

Eodem studio, quo senatus Thorunensis Polonos in civitatem recipi noluit, opifices quoque collegiis suis, quae illo tempore legibus severis circumscripta erant, Polonos excludebant. In commentariis lex legitur, quam anno 1478 collegium victorum urbanorum sibi imponi voluit, ne cui alumnum parentibus Polonis ortum assumere liceret. Quam collegii legem „quinquaginta annis ante primo constitutam“ senatus anno 1178 fer. IV. intr. Oct. Visit. Mariae ratam fecit. — Eandem legem, amplius centum annis praeteritis, iis qui pelasorum promercalium officinam exercebant senatus imposuit, „ut ne alumnum sibi adiungerent, nisi qui parentibus Germanicis uteretur“, (decr. anno 1611 a. d. VII. Cal. Septembr.)

Tam duris legibus, quas huius aetatis ingenium sane improbabit, cives Thorunenses, ne a more Germanorum recederent, ipsi se coercebant, neque Polonos, quorum regem patronum atque dominum colebant, in parem iuris libertatisque condicionem recipi patiebantur**). Habitabant quidem Thoruni etiam sanguinis Polonici homines, qui ex agris suburbanis immigraverant, sed civitate non donati tenuioris ordinis atque vitae erant. Ita inter opifices, qui robus ad vestitum

---

*) Ad celeberrimam Germanicarum civitatum foedus Hanseaticum iam ineunte saeculo decimo quarto accesserant Elbinga, Thorunum, Culma, Gedanum, Regimontium, Brunsberga.

**) Sigismundus I. anno 1526 edicto cavet, „ne Poloni a modo ab opificiis civitatum quarumlibet arceantur, sed pari conditione cum Germanis et aliis nationibus admittantur, non obstantibus huiusmodi opificum contrariis constitutionibus sub poena L florenorum Hungaricalium qui eos non receperint infligendi, perque loci Capitaneum pro fisco regio exigendi.“ Civitates vero regis patronis intercedentibus illud Sigismundi edictum ut multa alia neglegebant.

hominum rusticorum necessariis providebant, Polonos reperimus. Sed his quoque non ita multis ea licentia data est; imo certos fines constitutos fuisse ex pluribus, quae adhuc exstant, senatus decretis apparet. Anno 1608 a. d. XV. Cal. August. senatus decrevit, „ne in vestitorum sodalitatem amplius sex Poloni adscriberentur“, alioquo decreto (d. anno 1616 a. d. 17 Cal. Jul.) quinque tantum Polonos admitti voluit. Secundum haec decreta anno 1618 a. d. V. Idus Febr. Johann Tabuszewicz Cracoviensi civitas recusata est „quia vestitorum collegio amplius quinque Polonos adscribi non liceret.“

His decretis illud etiam adiciatur, quod anno 1586 pridie Calend. April. factum esse traditur, quo senatus vetuit, „ne quis Polonorum pueros in ludo privato institueret.“

Ex omnibus his, quae allata sunt, testimoniis studium illud haud raro modum excedens satis clare elucet, quo cives Thorunenses, ne in nomen Polonum coalescerent, neve Polonorum mores irreperent, omni opé resistebant. Qui autem, ne opifices sanguinis Polonici in civitatem admitterentur, tam anxio cavebant, ab iis fieri non potuit ut Poloni in senatum legerentur. Senatorum iam inde ab urbis incunabulis nomina servata sunt, verum usque ad annum Thorunensibus funestissimum (1724) nullum, quod originem Polonicam ferat, nomen deprehendes. Neque inter scabinos, quorum nomina in libris iudiciariis legimus, Poloni reperiuntur. —

Linguam autem, qua cives Thorunenses quum in vita privata tum in negotiis publicis utebantur, Germanicam fuisse, pluribus si comprobare vellem, oleum et operam perderem. Neque in foro neque in curia linguae Polonicae usus admittebatur; cuius quidem scientia eis iis, qui civitatem regerent, ob negotia, quae Thorunensibus cum Polonis intercedebant, expetenda videbatur, multum tamen aberat ut ex reipublicae legibus iniungeretur. Cuius rei testimonium satis luculentum ex anno 1787 proponam, quo Thorunum amplius iam trecentos annos cum Polonorum regno iunctum erat. Illo enim anno G. Preetorius vir doctissimus, sed linguae Polonicae haud callens, quum ad munus secretarii senatorii ineundum nomen profite-

retur, atque ex senatoribus quidam linguae Polonicae scientiam in candidato requireret, G. A. Reyher proconsul indignabundus assurrexit: admodum se mirari vocem talem audiri in senatu, neminem enim senatorum nescire secretarii Thorunensis os non esse aperiundum, nisi ut verba Germanica aut Latina funderentur.

Huic disputationis parti finem iam facturus quamquam satis multa mihi videor argumenta attulisse, quae, quantum cives Thorunenses origini Germanicae tribuerint, dilucide demonstrent, unum mihi restat, quod praetermittere nolim. Anno 1793 cives Thorunenses Borussiae patriae redditi, ut in verba regis iurarent, legatos Posnaniam mittere iussi sunt, quo legati ex ceteris, quae Polonis tunc erepta erant, oppidis vicisque convenerant. Senatus autem Thorunensis, ut Gedani iusiurandum fieri liceret, a rege petiit et impetravit. **Thorunum enim Germanorum esse, non Polonorum, oppidum.**

II.

Alterum argumentum, quo freti Poloni Copernicum popularem sibi esse contendunt, a viri **maioribus** petitur, quos Slavicae originis fuisse affirmant. Quod quidem quantum a vero absit, docui in libello, quem scripsi ad celebrandum diem festum, quo Copernici statua urbis patriae civibus tradita est*). Neque hic aliud mihi agendum erit, nisi ut paucissimis repetam, quae in commentatione illa de familiis Koppernigk et Watzelrode exposui, quibus Copernici parentes ortos esse constat.

Atque primum omnium monendum videtur, de Copernici maioribus **paternis** ne nunc quidem, posteaquam et Thoruni et Cracoviae ta-

*) Zur Biographie von Copernicus. Thorn 1853.

bularia pervestigari coepta sunt, certi quidquam exploratum esse. Patris usque ad nostra tempora vix praenomen noveramus, atque avus paternus quis fuerit, hodie quoque nescimus. Nam quae Poloni auctore Adriano Krzyżanowski*) de maioribus Copernici vulgaverunt, ad meras fabulas releganda videntur. Partium studium viros ob patriae amorem laudandos in hac quaestione occoecavit, quae mirum quanta levitate, ne graviore verbo utar, tractata vel potius obscurata est.

De Copernici maioribus quod perpauca ad memoriam nostram pervenerunt, nemini mirum videbitur. Tabulae enim gentiliciae neque scriptae erant, neque, si scriptae fuissent, oblivionem et interitum effugissent. Quid enim? Num familiarum Koppernigk et Watzelrode vestigia quisquam hodie quaereret, nisi ex iis astronomiae ille restitutor prodisset? an multum temporis praeterit, ex quo Nicolaus Copernicus bene audit?

---

*) Krzyżanowski narravit (cf. Biblioteka Warszawska 1841 III, p. 27 sqq. Jordan's Jahrb. für slav. Lit. 1843 p. 247 sqq. Mikołaja Kopernika wspomnienie Jubileuszowe p. 8) se in actis consularibus Cracoviensibus ad a. 1396 haec verba annotata invenisse: „Nicolaus Koppirnig habet ius; Hanslrow fideiussit pro litera." Librum equidem ob illo laudatum reperi, qui integer adhuc paginis singulis signatis in tabulario Cracoviensi asservatur; sed verba illa, etsi omnia, quae anno 1396 et sequentibus relata sunt, perscrutatus sum, frustra quaesivi. Quam rem quum ii, quibus tabularii custodia credita est, mirarentur, inde hos septem annos in medium protuli. (Zur Biographie von Copernicus p. 38 sqq.) Quo facto viri mortui filius Bronisław Krzyżanowski (Gazeta Warszawska 1853 p. 317) testimonia e scriptis paternis prolata esse curavit, quibus viri complures fide digni illa verba anno 1830 se legisse testantur.

Miratus ego quod Krzyżanowski tam levis rei a nemine illo tempore in dubium vocatae testimonia necessaria duxerit, rem amico Cracoviensi detuli petens ut ipse librum iterum inspiceret. Qui quidem verba illa reperit, sed non suo loco, in fine libri p. 489 collocata (ea quae ex anno 1396 ibi commemorantur, p. 61 sqq. relata sunt); cuius rei causam quum quaereret, professores Poloni responderunt, glutinatoris culpa paginas haud dubie aliquando excidisse!

Rem haud iterum non attigissem nisi Krzyżanowski — quod Julian Bartoszewicz ipse ingenue profitetur — saepenumero „nimium tribuisset iis, quae cogitatione assecuta esse sibi videbatur" et vera falso confundens haud paucos in errorem duxisset. Ita Krzyżanowski pro ingenio suo Nicolaum illum Koppirnig, quem anno 1396 narrat inter cives Cracovienses receptum esse, avum e auctore Cracoviam ex Bohemia immigrasse pronunciavit, nomine auctore o num Nicolai astronomi sibi finxit! (cf. Zur Biographie von Copernicus I, 1.)

Quae quum ita sint, nihil nobis de Copernici maioribus quaerentibus relinquitur, nisi ut vestigia in tabulis publicis dispersa et dissipata inquiramus.

Nomen familiae Koppernigk*), ex qua Nicolai Copernici pater originem traxit, in actis publicis et Thorunensibus et Cracoviensibus passim deprehenditur; sed ignoramus, quo propinquitatis vinculo vir immortalis cum aliquo eorum, qui ex illa gente commemorantur, coniunctus fuerit, ignoramus, num quae consanguinitas Thorunensibus cum iis, qui Cracoviae sedem habebant, intercesserit. Ignotorum igitur hominum nomina afferentes quamquam hac in quaestione parum proficere videmur, tamen, quia silentio ea praeterire nequeo, quibus Poloni multum tribuant, iam afferantur, quae de familia Koppernigk hucusque innotuerunt.

Thoruni gentis Copernicanae nomen varie scriptum saeculo decimo quarto exeunte aliquoties reperitur. Anno 1398 ex senatus decreto „Michael Czeppernick receptus est in vigilem Culmensis“. Huic aequalis fere fuit „Laurentius Koppirnik“, qui inter cives, quibus „census de swibbogin“ solvendus erat, in indice circa annum 1400 facto nominatur. Eodem fere tempore in actis iudiciariis Copernicorum mentio fit. Anno enim 1400 pactionem hereditariam legimus a cive quodam „Koppernick“ „uxoris gratia“ factam. Anno 1422 Petrum Koppernigk „ab Frankenstein“ in actis iudiciariis commemorari ipsi scriptores Polonici narrant. Mihi quidem neque hunc neque illum librum inspicere licuit, qui negligentius asservati superiore saeculo, nescio qui

*) Ut Copernicis originem Slavicam assignent, Poloni etymologicam quoque in auxilium vocant, praedicantes familiae nomen non modo Polonice sonare, sed integrum inter nomina linguae suae appellativa inveniri; „Kopernik“ enim vel „Koprownik“ plantam quandam significare (Linné: Seseli). — At si quis nostrorum viam eandem ingredi voluerit, in lingua Germanica nominis Koppernigk et radicem et terminationem nullo negotio inveniet. Vox „kopper“ (i. e. aes cyprium, cuprum), quod nunc in „kupfer“ mutatum est, in actis, tabulis, literis Thorunensibus illius temporis saepissime legitur, et terminatio „igk“ usitatissima est in civium Thorunensium nominibus illius saeculi, ut caynnigk, dornigk, schreinick, hobigk, fleowigk, hennigk, hitingk.

anno quovis furto, in Poloniam migraverunt, unde alter cum multis aliis Polonorum libris Petropolin translatus in bibliotheca Caesarea nunc asservatur, alter in bibliotheca nescio qua adhuc latet.

Pauca etiamsi Copernicorum vestigia in actis Thorunensibus inveniuntur, dilucide tamen demonstrant, iam centum fere annis ante natum Nicolaum Magnum gentem Copernicanam Thoruni floruisse.

Cracoviae fortuna minus invida actis et consularibus et iudiciariis pepercit, attamen Poloni non indagarunt nisi unum huius nominis civem Nicolaum „Copptrnig", qui anno 1396 civitatem Cracoviensem impetrasse dicitur. Alterum ex hac gente civem Cracoviensem ipse reperi in actis consularibus, „Johannem Coppernih", Nicolao Koppernigk Thorunensi, patri astronomi, fere aequalem. Neque illo tempore Copernicanae gentis stirpem Cracoviae sedem habuisse negaverim. Huc accedit, quod patrem astronomi ipsum Cracovia Thorunum immigrasse fama pervulgata circumfertur. Quae etsi nollis adhuc confirmatur certis argumentis*), non est cur in dubitationem vocetur, imo ego, si vel unus testis afferri possit, affirmare non dubitaverim, gentis Copernicanae domicilium primum Cracoviae fuisse atque stirpem deinum gentis Cracovia Thorunum immigrasse. Namque iam ineunte saeculo quarto decimo commercii et negotiorum, quae mercatoribus Thorunensibus cum Cracoviensibus intercedebant, testimonia permolta exstant, quae quidem commercii societas, posteaquam Thorunum in tutelam regis Polonorum se contulit, magis etiam effloruit.

---

*) Nicolaum Koppernigk, patrem astronomi, Cracovia Thorunum anno 1462 immigrasse, Zernecke in altera annalium Thorunensium editione primus narrat. Sed ne dicam, in libro manuscripto Austmanno, cuius auctoritatem se secutum esse Zernecke profitetur, verba illa non reperiri: acta iudiciaria eum de anno quoque erravisse docent, quibus confirmatur, Nicolaum Koppernigk iam anno 1459 civem fuisse. Quae quum ita sint, Zerneckii auctoritatem, nisi testimonia certa adduci possunt, hac de re in dubium vocabimus. —

Krzyżanowski autem quam fidem habeat, vel ex hoc intelligi possit, quod dicit, apud Zerneckium et in actis Nicolaum Koppernigk semper vocari civem Cracoviensem, qui in actis nunquam, apud Zerneckium semel Cracoviensis nominatus est.

Niklas Koppernigk ipse negotia Cracoviae habebat, eiusque nomen in actis Cracoviensibus aliquoties reperitur.

Sed quaerentibus nobis de patria Nicolai Copernici nullius momenti esse videtur, prima gentis Copernicanae sedes Cracoviae an Thorum fuerit, neque, nisi Poloni origini Cracoviensi tantum tribuant, hanc quaestionem hodie quisquam moverit. Illi autem, qui ex origine Cracoviensi, quam Copernicis dare solent, eos colligunt Slavorum genti adscribendos esse, aut ipsi res ignorare videntur, aut rerum ignaros in errorem inducere volunt. Cives enim Cracovienses illis temporibus, de quibus agitur, dico saeculum XIV. et XV., Polonos fuisse, nemo iure affirmabit*). Poloni illis saeculis maiorum victu moribusque servatis vitam rusticam praeferebant, res urbanas aversabantur, eorumque oppida colonis e Germania deductis per multa saecula incolas Germanos habebant**). Oppidani igitur Germanorum et iure, quod colonis adductis datum erat, fruebantur, et lingua quam in vita quotidiana tum in negotiis publicis utebantur. Nihil, ut gravissimum testimonium iam afferatur, in actis publicis Cracoviensibus ad

*) Si qui Poloni in actis publicis Cracoviensibus commemorantur, adiecta voce quadam originem Polonicam testante discerni solent, cuius rei exempla nonnulla ex actis consularibus petita proponam: a. 1431 commemoratur „Schultas Polonus", a. 1431 „Polnische Mathis der Gerber" etc., a. 1447 „inter seniores sutorum nominatur Polnisch Merlin", a. 1449 „zwischen merlin goldsmed anders polnisch merlin genant" etc., a. 1460 „advocatus Polnisch Jan", a. 1473 „polnische merlins des messersmedes gut", 1478 inter seniores balneatorum nominatur „Jan polnisch", a. 1457 legitur: Sophia polnisch Janyn hot bekant, dass sy ... entphangen hat ... dy ir den irem vorigen manne polnisch Jon Goltsmed ge morgengobil seyn etc.

**) Testis ex scriptoribus Polonicis Cromerus adducatur, qui l. l. p. 490 fatetur: „Sunt hodieque non modo mercatores et opifices Germani multi sparsim in urbibus habitantes, verum oppida paene tota et pagi pleni utentium lingua Germanica in submontana regione circa finitimis Russia et Scepusio, itemque in extrema ora maioris Poloniae, deductis eo olim et in Silesiam et in Prussiam quodam tempore Germanorum colonis et multis de plebe compendii sui causa subinde immigrantibus. Quin et equestres quaedam familiae antiquitus e Germania ducunt originem."

saeculum usque sextum decimum Polonice scriptum legitur*).

Verum ut iam saeculo quinto decimo Cracoviensium civium maior pars Polonicae originis fuerit, atque concedamus patrem astronomi Cracovia Thorunum immigrasse. Polonus tamen ille Niklas Koppernigk**) esse non potest, qui civitate Thorunensi donatus sit, virginem ex gente nobilissima Thorunensi ortam uxorem duxerit, scabini Thorunensis munere functus sit. — Nam qui ea probaverit, quae in prima commentationis huius parte disputata sunt, ei persuasum erit vix fieri potuisse, ut vir Polonus inter cives Thorunenses reciperetur, minus etiam, ut connubii iure in gentes nobiles Thorunenses asciscerelur, minime autem, ut inter scabinos Thorunenses eligeretur.

De maternis Nicolai Copernici maioribus non est cur pluribus agam. Satis erit dixisse, uxorem†), quam Niklos Koppernigk

*) In tabulario Cracoviensi adhuc asservantur acta consularia, iudiciaria, scabinalia. In actis, quae consularia inscripta sunt, non modo senatus decreta insunt, sed multa alia, quae apud nos in libros iudiciarios referebantur, dico syngraphas, chirographa, testamenta, libellos, libellos appellatorios. Ex his alia latine, alia Germanice scripta sunt. Saeculo XV exeunte lingua Latina saepius in usu est, nihil autem usque ad saeculum medium XVI. polonice scriptum legitur, nonnunquam etiam saeculo XVI (annis 1530, 1531, 1532) lingua Germanica reperitur (A, 8 p. 99, 114, 118, 136, 154, 177, 184, 185, 458, 541 etc.) — Acta iudiciaria et scabinalia latine scripta sunt.

**) De Nicolao Koppernigk, patre Nicolai Magni, postquam usque ad nostram memoriam mirae quot fabulae circumlatae sunt, acta iudiciaria lucis aliquid attulerunt, in quibus ille ob negotia, quae habebat, saepius commemoratur. Niklas Koppernigk vir nummis fide et auctoritate mercaturam magnam et copiosam faciebat; anno 1465 in collegium scabinorum veteris civitatis receptus est, quo munere usque ad supremum diem per viginti duos annos functus est. — In neminem quominus cooptaretur eadem lex prohibuit, quae nos vivente socero a scabinatu removerat, affinis eius Tilemannus ob Allen, qui uxoris sororem in matrimonium duxerat, senatorio munere iam inde ab anno 1461 fungebatur.

†) Barbara, mater Nicolai Copernici, filia erat Lucae Watzelrode, viri nobilissimi, qui per triginta annos scabini munere functus amplius viginti annos principem inter eos locum tenuit. Praeter plures domus, quae ei Thoruni erant, Lucas

duxit, ortam esse e Watzelrodiorum gente Thorunensi antiquissima eaque nobilissima*).

III.

Restat ut exponam, qua argumentatione freti Poloni sibi absque persuaserint, Copernicum ipsum noluisse se Germanum haberi, imo Polonorum rebus ex animo favisse. —

Atque primum quidem patriae suae Poloni dicunt Copernicum se amantissimum ostendisse, quod adulescens, quum multae in Germania

---

Watzelrode prata agrosque suburbanos et praedium „Fredau" possedit, cujus nomen dominationis Polonicae tempore mutatum est in nomen „Słowkowo." — Altera Lucae Watzelrode filia nupta erat Tilmanno ab Allen, viro ex gente nobilissima Thorunensi orto, qui ipse triginta octo annos dignitate senatoria functus eo anno, quo Nicolaus Copernicus natus est, consul rebus Thorunensibus praeerat. — Filius Lucae Watzelrode anno 1489 ad cathedram dioeceseos Varmiensis evectus sororis liberorum saluti summo amore consuluit, quorum duos Nicolaum et Andream ad canonicatum Varmiensem provexit.

*) Gens Watzelrodeorum, cujus nomen originem Germanicam satis testatur, erat e senatoria. Per centum fere annos (1376—1464) Watzelrodii inter senatores aut scabinos Thorunenses nominantur. Neque Poloni, nisi scriptor quidam Thorunensis ansam iis dedisset, maternos Copernici avos sibi arrogare conati essent. G. Centner enim, quem alio loco docui in hac quaestione parum fidei habere (cf Zur Biogr. v. Copern. p. 48), literis mandaverat, quod „ab amico quodam Elbingensi auditum" (!) profitetur, aviam Copernici maternam propinquitate quadam cum gente Modlibogiana conjunctam fuisse. Quae quum ex nobilibus Polonorum gentibus esset, Krzyżanowski, Wiszniewsky, Sasie, alii illud Centneri libenter arripuerunt. Ac Krzyżanowski quidem pro ingenio suo exsultans dixit „ergo in venis astronomi nostri nihil inest sanguinis Germanici neque fusum neque gladium si respicis" („więc w żyłach naszego Astronoma tak po mieczu tak po kądzieli nie płynęła kropla krwi niemieckiej." Spomnienie Jubileuszowe p. 15). Cautius Bartoszewicz, qui quum intelligeret, quam incerta scriptoris Thorunensis auctoritas esset, qui de gente Thorunensi virum Elbingensem percontaretur, nihil de Modlibogianis locutus haec scripsit: „Watzelrodii videntur ex illis nobilibus Masoviensibus fuisse, quos multorum annorum usus curi quasi inscriptos tenuit." Argumentationem etiam Bartoszewicz non adjecit, utpote quod argumenta nulla habebat.

floruerint academiae, patriae caritate ductus academiam Cracoviensem omnibus praetulerit. At ne dicam, quae iam affatim supra docui, quum omnium fere Poloniae oppidorum, tum Cracoviae cives illo tempore non Polonos sed Germanos fuisse: academias illius aetatis constat a nostris diversas multo minus moribus et ingenio eius gentis, e qua institutae erant, accommodatas fuisse. Nam ut alia omittam, in scholis academicis non patrio sed Latino sermone utebantur, qui e nostris scholis iam exulat. Ita quum arctiore vinculo viri docti inter se coniuncti essent, in academias, quae illustriores erant, iuvenes ex omnibus Europae partibus commigrabant. Jagellonicam autem, quae illo tempore florebat, literarum studiosi non modo ex Borussia, sed ab ultimis Germaniae oris, Hungaria, Transsilvania, Suecia, Helvetia celebrabant.

Quae quum ita sint, neminem puto fore, qui Copernicum Borussum illustrem Polonorum academiam ceteris praetulisse miretur, ubi quum multi Thorunenses artibus liberalibus instituerentur, tum avunculus illius Lucas Watzelrode episcopus Varmiensis literis quondam studuerat, in cuius tutelam sororis liberi patre orbati venerant. Adde vicinitatem commerciique societatem, qua Thorunenses cum Cracoviensibus coniuncti fuerunt, adde quod Niklas Koppernigk, Cracoviam etsi non immigraverit, socios, amicos, cognatos Cracoviae habuisse videtur, quorum hospitio et familiaritate Nicolaus adolescens frueretur.

Alterum argumentum, quo Poloni putant effici, ut Copernicus Polonus iudicari voluerit et iudicatus sit, ex re satis levi et non probata arcessitur. Copernicus enim quum in tabulis academicis Cracoviae adhuc asservatis, solo Nicolai praenomine inscriptus esset,*) Krzyzanowski gentile nomen asseverat non omitti solitum esse, nisi

---

*) Bartoszewicz commenta Krzyzanowski non recepit; imo in tabulis academicis legi affirmat: „Nicolaus Copernicus Nicolai filius Thorunensis.“ Quod quidem unde habeat, ego nescio. Nam recte Krzyzanowski, quae in „matricula studiosorum“ Cracoviae adhuc asservata leguntur, descripsit, in quam „Nicolaus Nicolai de Thorunia“ relatus reperitur inter eos, qui „in rectoratu nono Venerabilis viri magistri Matthie de Cobilino Sacre theologie professoris lectoris ordinarii eiusdem commutatione hyemali hij sunt intitulati anno domini millesimo

iuvenum Polonorum; qui vero alienigenae in academiam Cracoviensem venissent, eorum et praenomen et nomen gentile in tabulas academicas relata esse. Sed quod pro re comperta Krzyżanowski pronunciaverat, id libello inspecto non comprobatum reperi. Annis 1491 et 1492, iis quibus Copernicus in academia Cracoviensi versabatur, permultos omisso nomine gentili iuvenes exteros civibus academiae ascriptos invenies, atque iisdem annis permultorum iuvenum Polonorum, vel ipsorum Cracoviensium, nomina gentilicia addita sunt*). In hac igitur re, ut in nominibus propriis scribendis aliisque rebus legem certam non servatam videmus, iuvenes ex eadem civitate oriundi nomine gentili modo addito, modo omisso, in indicem academicum relati inveniuntur. —

Gravissimum denique et firmissimum argumentum Poloni in eo deprehendisse sibi videntur, quod Copernicus, quum anno 1496 in aca-

---

quadringentesimo nonagesimo primo." Eodem anno, quo Copernicus, quinque adolescentes populares civibus Cracoviensibus adscripti leguntur: „Mathias Jacobi," „Andreas Nicolai," „Henricus Henrici," „Jacobus Georgii" „de Thorun." —

*) Anno 1491 in tabulas academicas omisso nomine gentili ex iuvenibus alienigenis relati inveniuntur: Gerardus Hermanni de Melinge dioec. Constant., Johannes Andree de Stafelstyn dioec. Bamberg.; Jacobus Ulrici de Esslingen dioec. Constant.; Johannes Johannis de Weyndeo dioec. Ratispon.; Ambrosius Georgii et Balthasar Gregorii de Jatechok dioec. Bamberg.; anno 1492 Ulricus Oswaldi de Hallis de Suevia, Nicolaus et Erhardus Johannis de Thucego dioec. Constant., Wigandus de Argentino dioec. Argent., Christoforus Nicolai de Monaho dioec. Ratispon. Andreas Bernardi de Skotbvilla dioec. Constant., Jacobus Jacobi de Pustelstath dioec. Mogunt.; Oswaldus Johannis de Kemnata dioecesis Misnensis; Johannes Thome de Cremnitz dioec. Strigens.; Raphael Philippi de Suecia. —

Ex iuvenibus Polonis, qui addito nomine gentili in tabulas academicas relati inveniuntur, Cracovienses tantum hic nominabo: a. 1400 Johannes Martini cirkelmeyster, a. 1406 Johannes Glosmann, a. 1407 benedictus Johannis Hesse, Stanislaus Kechec, a. 1415 Johannes Renzee, a. 1420 Johannes Johannis Bork, a. 1421 Andreas Johannis Westeo, a. 1429 Paulus Pauli Swelz; a. 1430 Johannes Warmsten; a. 1433 Nicolaus Nicolai Wolze, a. 1434 Nicolaus Petri Herspeeg; a. 1457 Alexius Petri koppirsehmeth; a. 1475 Nicolaus Fraedhorn, Stanislaus longpeter, a. 1480 Johannes Johannis Czokee; a. 1487 Johannes Johannis Kusath; Stanislaus Johannis kanath, Johannes Nicolai Zalez, 1491 Stanislaus Hennus Schola; Paulus Petri Wyrabo. —

demia Patavina versaretur, albo Polonorum inscriptus esse dicitur*), i. e. albo sodalitatis, sive nationis academicae, quae Polonica appellabatur. Qua quidem re ii, qui mores institutaque in academiis illa aetate recepta ignorant, facile in errorem induci possunt.

„Scholarium universitas" in omnibus, quae illo tempore florebant, academiis in nationes dividebatur, per quas res academicae administrabantur, iisque peculiares erant leges et privilegia, „procuratores", „dii tutelares", dies festi, alia, quae socios inter se continebant. Primis quidem temporibus, quibus illa corpora academica constituta sunt, dubitari vix potest, quin iuvenes, qui patria, lingua, moribus iisdem utebantur, consociaverint, postea vero nationum academicarum finibus prorsus commutatis saepenumero nihil nisi nomen remansit. Etenim ex omnibus fere Europae regionibus quum in academias celebriores scholares permulti advenissent, nationum tamen, quae antiquitus constitutae erant, neque numerus neque nomina immutari solebant. Quo factum est, ut in una eademque natione iuvenes virique ex compluribus gentibus oriundi congregarentur. In academia Parisiensi, quam scimus illustrissimam fuisse, ex eaque plurimarum in-

---

*) Papadopoli, cuius „historia gymnasii Patavini" anno 1726 Venetiis prodiit, solus est auctor, qui Copernicum albo Polonorum, quod ex academia Patavina saeculo XVIII ineunte sorreptum est, inscriptum fuisse testatur (II 195: „Nicolaum Copernicum Patavii philosophiae ac medicinae operam dedisse per annos quatuor constat ex Polonorum albo, ubi discipulus dicitur Nicolai Passaro e Genua et Nicolai Veroleo Thestani.") Ipsum Papadopoli (l. l. II 132) asseverat se „prae manibus habuisse album Polonorum traditum a quodam Athanasio Ratheo, qui Polonam bibliothecam Patavii nostra aetate diripuit, venditisque codicibus fugit." Tam manifestum scriptoris testimonium vix videtur in dubium vocari posse, neque ego fieri potuisse negaverim ut Copernicus nationi Polonorum in academia Patavina adscriptus sit. Attamen reticere non possum levissimam esse neque in ulla re, quae non per alios testes confirmetur, sufficere auctoritatem Papadopoli, quem vir popularis et amicus facere non potuit, quin publice levitatis incusaret. (Facciolati fast. gymn. Patav. p. VII . . ego vero ne acta quidem ipsa eius aetatis reperire potui, nec a Papadopolo reperta nisi divinando fuisse arbitror;" p. XXX: Papadopolus . . . . ubi nova nomina non succurrunt, ad eadem implendum comminiscendo confirmat in annos alios . . . . Nec vero illi ipsi rectores, quos affert, sat certi sunt, aut in tempus et locum collati suum, ni paucissimos excipias . . . . Parcant mihi optimi viri manes, at . . . . . nihil dissimulo . . . . . . ego illum, dum viveret, ob egregias animi dotes . . . . summopere colui.

stituta repetita esse, quatuor erant nationes, in quas scholares iam saeculo XII disiunctos reperimus: Gallica, Piccarda, Normanna, Anglica; quarum nomina quam posterioribus quoque temporibus servarantur, nationi Gallicae adiungebantur Itali quoque et Hispani omnesque, qui ex Oriente adveniebant, atque natio Anglica Germanos, Polonos, Hungaros omnesque eos continebat, qui ex Europa septentrionali oderant. In academia Pragensi, quae cum multis aliis cives in quatuor nationes distributos habebat, Polonorum natio nullos fere comprehendebat, nisi iuvenes Silesios, qui quum Germanorum sermone patrio uterentur, evenit ut natio Polonica in Germanicarum nationum numero habita cum natione Bavarica et Saxonica staret adversus Boëmicam, cui iuvenes originis Slavicae adscribebantur.

Sed ne nimium aberrasse videamur, iam mittamus, quae ad illustrandam quaestionem satis impeditam admodum repetenda videbantur, academiae Patavinae de nationibus quod compertum habeamus brevibus expositum. Duae in „gymnasio“ Patavino erant „universitates“, quarum utraque suas habebant nationes „per quas omnia fiebant, quae per universitatem agenda et constituenda erant“*). Numerus vero et nomina nationum in utraque universitate non eadem erant, altera enim „iuristarum“ 22 nationes comprehendebat, altera „artistarum et medicorum“ septem habebat. In gymnasio igitur Patavino fieri potuit, ut iuvenes, qui eiusdem patriae essent, alii in universitate artistarum et medicorum nationibus adscriberentur, alii in universitate iuristarum. Qua autem ratione illa corpora academica disiuncta fuerint, haud facile affirmari potest, neque quae causae fuerint, quod nationum neque numerus neque nomina unquam mutatae sint. Namque ut nihil de „citramontanorum“ nationibus dicam, in universitate iuristarum iure miramur, Provincialibus, Burgundis, Anglis, Scotis suas fuisse nationes assignatas, Germanos autem, quorum plus duceni saepe convenerant, unam nationem habuisse et multos etiam „qui linguae Germanicae ignari essent“, ad nationem Germanicam relatos esse, Danos, Norve-

*) Statuta spectabilis et almae universitatis Juristarum Patavini gymnasii fol. 4, 2. et fol. 37.

gos, Moravos, Bohemos, Transsilvanos, Lotharingios Accedit, quod numerus scholarium perexiguus sufficiebat, quo „natio completa et perfecta esse intelligebatur.“ Nam „citramontanorum sex nationem perfectam faciebant“, transalpini tres in albo descripti et scholas frequentantes satis erant ad explendam nationem“. „Si quando autem pauciores erant“ ex aliis nationibus numerum expleri licuit; quod anno 1597 factum est, quo anno Galli cum Polonis contendisse dicuntur, utri „Hispanis deficientibus sufficerent“. Ergo in Patavina quoque academia etsi iuvenes, qui eiusdem patriae atque originis erant, in sodalitatibus academicis coniuncti fuisse videntur, multum tamen aberat, ut nationes solis sermonis patrii finibus circumscripti essent. Cuius rei unum adducatur exemplum, quo luculentissime probatur, in Patavino quoque gymnasio nationum, quae antiquitus constitutae essent, etsi fines mutarentur, nomina tamen immutata remansisse. Anno enim 1597 natio Anglica quum complures annos vacasset Pedmontanis assignata est, „in qua deberent et possent describi una cum Anglicis, etiamsi quo tempore affuerunt Anglici“.

Sed fines nationum, etsi alios alio tempore fuisse constat, non mutabantur nisi ex senatus consulto, neque ei, qui nomen inter cives gymnasii Patavini profitebatur, nationem, cui adscriberetur, eligere licuit, imo poena addita „libr. 20 et privationis ab universitate per integrum annum“ vetitum erat, „ne quis in altera natione se immatriculari faceret quam de propria“ i. e. ea in cuius finibus „pater domicilium haberet ipseque natus esset“. „Si quis vero — „statuta almae universitatis artistarum et medicorum“ diserte addunt — in nulla de septem praedictis nationibus oriundus, inscribentur in proxima“. Quae cum ita se haberent, fieri vix potuit, quin Copernicus in gymnasio Patavino, quum Borussorum natio nulla esset Polonorum nationi adscriberetur, quibuscum Thorunum omnemque Borussiam occidentalem illa aetate arctiore quadam societate coniunctam fuisse nemo ignorat.

Haec fere habui adversus Polonos quae dicerem. Borussiam igitur cognovimus a milite Germano expugnatam, a colono Germano excultam, terram Germanicam summo iure et illo tempore, quo Copernicus natus est, vocatam esse, et hodie vocari, etsi nullo unquam artiore vinculo cum communi patria connexa fuerit, Thorunum autem, Borussiae oppidum, Germanorum linguam, mores, instituta quovis tempore servasse atque defendisse, Copernicum denique Thorunii Germanicis parentibus genitum esse. Accedit quod Copernicus canonicis Varmiensibus, in quorum collegium Poloni id temporis non recipiebantur, adscriptus Fruebergi vixit, in illa Borussiae parte, ubi neque illo tempore neque nunc Polonica lingua quisquam loquitur. Jam vero ad finem postea quam haec disputatio adducta est, argumentum afferatur, quod equidem gravissimum iudico. *Viri enim immortalis epistolae aliaque, quae litteris custodita ad memoriam nostram pervenerunt, omnia aut Latina aut Germanica lingua conscripta sunt, neque unum Copernici verbum, quod Polonice conscriptum sit, a Polonis proferri potest.*

28
MAG
64

